

Problem odpłatności za studia z perspektywy historycznej w Polsce

Prof. Jerzy Woźnicki

**XIV Krajowa Konferencja Tematyczna
Parlamentu Studentów RP**
Kościelisko, 22-24 lutego 2008 r.

Plan wystąpienia

2

- 1) Motto.
- 2) Rozwiązania historyczne.
- 3) Uwarunkowania wynikające z Konstytucji RP z 1997 r.
- 4) Różne zgłoszone propozycje dotyczące odpłatności za studia.
- 5) Argumentacja.
- 6) Konkluzja.
- 7) Współdziałanie FRP-PSRP

MOTTO:

Istota samorządności studenckiej

„...samorządność studencka (...) nie jest wywalczonym przez studentów (...) kłopotliwym dodatkiem do dostojnych reguł organizowania pracy i życia uniwersytetu przez uczonych.

Jest ona istotną częścią samorządności akademickiej, a nawet jednym z warunków jej funkcjonowania (...) studenci (...) zrzeszeni w swych organizacjach, poprzez udział swej reprezentacji w pracach organów kolegialnych szkół wyższych (senatów i rad wydziałów), uczestniczą w kierowaniu uczelniami w pełnym zakresie - nie ograniczając się do swoich spraw bytowych - a za niektóre obszary działania szkół wyższych powierza się im odpowiedzialność”.

*Jerzy Woźnicki "Uczelnie akademickie jako instytucje życia publicznego"
Warszawa 2007; s. 77, 228*

WNIOSEK

4

- Studenci powinni być aktywną stroną w debacie i w procesie projektowania nowych rozwiązań ... kiedyś!
- Nasz kraj ma swój dorobek myśli w obszarze problematyki odpłatności za studia.
- Warto się z nim zapoznać, warto się na to powoływać.

ROZWIĄZANIA HISTORYCZNE

Rozporząd. Ministra Wyznań i Oświaty 12 VII 1850

- Regulujące czesne od studentów na uniwersytetach (Wiedniu, Pradze, Lwowie, Krakowie, Gratzu i Insbruku) za każdy wykład na który się zapisali, na rzecz wykładowcy
- Profesorowie co trzecie półrocze obowiązani byli prowadzić wykłady bezpłatne, które miały ułatwić studentom wybór wykładów płatnych

ROZWIĄZANIA HISTORYCZNE Ustawa z 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich

Art. 92:

Każdy student i wolny słuchacz, po przyjęciu go do szkoły akademickiej opłaca **wpisowe**. Studenci i wolni słuchacze wnoszą nadto **na początku roku szkolnego opłatę**, której wysokość niezależna jest od liczby godzin wykładów na które się zapisali (...) **Za ćwiczenia w pracowniach i seminariach** studenci i wolni słuchacze uiszczają osobne opłaty, które są przeznaczone w całości na potrzeby pracowni i seminarjów; **również za egzaminy uiszczają studenci osobną opłatę** (...) Wysokość wszystkich opłat, uiszczanych przez studentów wolnych słuchaczy, ustanawia Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

ROZWIĄZANIA HISTORYCZNE Ustawa z 1933 r. o szkołach akademickich

Art. 40:

Szkoły akademickie mogą pobierać opłaty na cele, związane z nauczaniem, ze studentami i nauczającymi.

Wysokość opłat, sposób pobierania, ich przeznaczenie i podział, oraz sposób zarządzania nimi ustala rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

ROZWIĄZANIA HISTORYCZNE Już wówczas wiadano, że ...

Studenci płaćący za studia inaczej je traktują.

Może to oznaczać:

- Wybór kierunku bardziej przemyślany
- Bardziej odpowiedzialne traktowanie obowiązków
- Domaganie się jakości od uczelni

ROZWIĄZANIA HISTORYCZNE Konstytucja „stalinowska” z 1952

9

Artykuł 72.

1. Obywatele Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mają prawo do nauki.
2. Prawo do nauki zapewniają **w coraz szerszym zakresie:**
 - 1) **bezpłatne szkolnictwo,**
 - 2) powszechne i obowiązkowe szkoły podstawowe,
 - 3) upowszechnianie szkolnictwa średniego,
 - 4) rozwój szkolnictwa wyższego,
 - 5) pomoc państwa w podnoszeniu kwalifikacji obywateli zatrudnionych w zakładach przemysłowych i innych ośrodkach pracy w mieście i na wsi,
 - 6) system stypendiów państwowych, rozbudowa burs, internatów i domów akademickich oraz innych form pomocy materialnej dla dzieci robotników, pracujących chłopów i inteligencji.

Konstytucja RP z 1997 r. Art. 70 ust. 2

„Nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna. Ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością.”

Wersja pierwotna:

„Ustawa może dopuścić odpłatność za niektóre świadczenia w publicznych szkołach wyższych.”

Konstytucja RP z 1997 r. Opinia KRASP dla Trybunału Konstytucyjnego.

11

*„Konkludując możemy stwierdzić, że wprowadzenie zakazu pobierania przez uczelnie publiczne opłat za określone w ustawie formy studiów spowodowałoby w istniejących realiach zmniejszenie liczby miejsc na studiach, a w konsekwencji – zmniejszenie dostępności studiów. ” **

* załącznik do Uchwały nr 33/II Zgromadzenia Plenarnego KRASP z 30 września 2000 r.

Konstytucja RP z 1997 r.

12

Wartości konstytucyjne:

- dostępność
- równość szans
- powszechność wykształcenia.

Pozostałe regulacje mają charakter instrumentalny, dotyczy to m.in.: bezpłatności nauki w szkołach publicznych, pomocy materialnej, itd.

**STĄD DZISIEJSZA OGRANICZONA MOŻLIWOŚĆ
POBIERANIA OPŁAT ZA STUDIA.**

Historia dotychczasowych prac dotyczących odpłatności za studia

- **Kto ?**
- **Gdzie ?**
- **Kiedy ?**

Różne zgłoszone propozycje: Komisja Legislacyjna KRASP

- I. Monografia: *„Model publicznej szkoły wyższej i jej otoczenia systemowego – zasadnicze kierunki nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym”* – praca zbiorowa pod red. J. Woźnickiego; Warszawa, marzec 1998, opracowanie przyjęte przez Prezydium KRASP

- II. Uchwała Zgromadzenia Plenarnego KRASP wraz z obszernym załącznikiem, dotycząca pobierania opłat za studia inne niż dzienne (Uchwała nr 33/II z dn. 30 września 2000 r.)

Różne zgłoszone propozycje: zbiór publikacji autorskich

(m. in. J. Józwiak, R. Morawski, M. Rocki, M. Seweryński, J. Woźnicki)

- Propozycje, projekty regulacji ustawowych, wywiady i komentarze.

patrz np. artykuły Jerzego Woźnickiego w Forum Akademickim:

- „Odpłatność za studia” 5/1999
- „Równość szans edukacyjnych” 11/2000

Różne zgłoszone propozycje: wykaz przedłożonych wniosków

17

Wariant I opracowania KRASP przygotowany w 1997 r. (publik. w 1998 r.)

Odpłatne:

- wszystkie studia inne niż dzienne
- studia dzienne II stopnia
- dyplomowanie
- studia I stopnia: obcojęzyczne, poza uczelnią macierzystą, ze świadczeniami opcjonalnymi
- studia osób bez polskiego obywatelstwa

Różne zgłoszone propozycje

18

Wariant II opracowania KRASP przygotowany w 1997 r. (publik. w 1998 r.)

- **Bezpłatne**
usługi edukacyjne „wykupione” przez ministra
- **Współodpłatne**
usługi częściowo finansowane przez ministra
- **Odpłatne**
usługi nie finansowane przez ministra

Różne zgłoszone propozycje

19

Wariant III opracowania KRASP przygotowany w 1997 r. (publik. w 1998 r.)

- **Studia bezpłatne:**

Środki z budżetu państwa przeznaczone na realizację usług edukacyjnych wyznaczanych przez politykę edukacyjną państwa przekazywane uczelniom na podstawie długookresowych umów rząd-uczelnia o wykonanie konkretnych form kształcenia.

- **Inne formy - odpłatne.**

Różne zgłoszone propozycje

20

Inne propozycje (autorskie):

- Rozróżnienie: nauka-studia (J. Woźnicki dla FA 5/1999)
- I rok bezpłatny, kolejne lata płatne dla wszystkich (Krzysztof Pawłowski a dziś także Andrzej Celiński)
- Wszystkie formy studiów pełnopłatne - niektórzy politycy

UWAGA:

Wszystkie propozycje zakładały system pożyczek i kredytów studenckich.

Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do pobierania opłat za studia

- Po pierwsze, przepis ten nie może być rozumiany jako pozostawiający swobodę wyższej szkole publicznej ustanawiania opłat za zajęcia dydaktyczne (bez względu na ich tryb: dzienny, zaoczny czy wieczorowy) w zakresie, w jakim zadania dydaktyczne szkoły są pokrywane przez pozostające w dyspozycji szkoły środki publiczne. W takim bowiem zakresie musi być w pełni respektowana zasada bezpłatności nauki w szkole publicznej określone w ust. 2 art. 70 konstytucji.

Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do pobierania opłat za studia

- Po drugie , należy podkreślić, że ta sfera działalności wyższej szkoły publicznej, która jest realizowana w ramach udostępnionych środków publicznych musi być traktowana jako działalność podstawowa, której podporządkowane są inne formy aktywności, mające wobec niej charakter subsydiarny.

Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do pobierania opłat za studia

- Po trzecie, upoważnienie do pobierania opłat za zajęcia dydaktyczne zawarte w art. 23 ust. 2 pkt 2 ustawy o szkolnictwie wyższym dotyczy więc tych form działalności dydaktycznej szkoły(rodzaju zajęć, systemu studiów), które znajdują się poza wyżej określonym zakresem działalności podstawowej publicznej szkoły wyższej.

KRASP: Fałszywa alternatywa

24

Dwie nieprawdy:

- Studia bezpłatne – czyli powszechnie dostępne
- Studia płatne – zarezerwowane dla zamożniejszych

*„Fałszywość mitu o istnieniu tzw. bezpłatnych studiów jest oczywista: nie ma bezpłatnych studiów, są tylko różne systemy ich finansowania.” **

*załącznik do Uchwały nr 33/II Zgromadzenia Plenarnego KRASP z 30 września 2000 r.

PSRP: Fałszywa alternatywa

25

Podkreślił to także PSRP w stanowisku z sierpnia 2005:

„Bezpłatność” czegokolwiek to fikcja – jakkolwiek zorganizujemy system tzw. „bezpłatności” zawsze zapłacimy w podatkach. **Nie przerzucajmy się więc epitetami: płatne - bezpłatne.** Zapytajmy raczej **кто powinien mieć prawo do finansowania jego edukacji przez całe społeczeństwo**, w jaki sposób robić to efektywnie i czy beneficjent ma jakieś obowiązki wobec tego społeczeństwa.

Argumentacja dot. problemu powszechnej odpłatności

ZA ODPLATNOŚCIĄ:

- lepsza dostępność studiów
- lepsza motywacja studentów
- likwidacja przerostu niestacjonarnych form kształcenia
- nowe narzędzie regulowania systemu dla ministra
- Uruchamianie procesów innowacyjnych i optymalizujących (konkurencja i informacja zwrotna dla autokorekty działań uczelni)

Argumentacja dot. problemu powszechnej odpłatności

PRZECIWIW ODPLATNOŚCI:

- utrudni realizację wartości Konstytucyjnych
- brak środków na fundusz wyjściowy dla nowego systemu kredytów i poręczeń
- samo powszechne czesne nie rozwiąże problemów finansowych uczelni

(Pełna lista zawarta w monografii pt.: Jerzy Woźnicki: „*Uczelnie akademickie jako instytucje życia publicznego*” s. 117-124

Konkluzja

28

1. System współpłatności powszechnej za studia stanie się realnym problemem szkolnictwa wyższego w Polsce jeśli zarysuje się realna możliwość reprezentatywnego consensusu politycznego.
2. Wprowadzać system współpłatności trzeba we właściwym czasie, w dialogu społecznym i przy poszanowaniu konstytucyjnych kanonów ideowych, takich jak powszechność wykształcenia i równość szans w dostępie do edukacji.

Konkluzja – dok.

29

3) Proces musiałby przebiegać ewolucyjnie i powoli (niskie koszty). Jeszcze długo nie będzie to sposób na rozwiązanie problemu niedofinansowania szkolnictwa wyższego .

Obecnie nie ma możliwości zaplanowania w konkretny sposób efektywnego wdrożenia systemu odpłatności za studia. Trzeba więc z tym problemem poczekać na lepsze czasy.

**SĄ INNE, BARDZIEJ AKTUALNE, WAŻNE PROBLEMY
W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM.**

Co można zrobić teraz?

30

Można wprowadzić zasadę, że każdy student studiów stacjonarnych otrzymuje od państwa prawo do wykorzystania 300 ECTS-ów bez wnoszenia opłaty za studia.

Koszty powtarzania zajęć z powodu niezadowalających wyników ponosi student.

Takie rozwiązanie łączyłoby różne propozycje i racjonalizowałoby system.

Zasadniczy cel inicjatywy rektorów utworzenia FRP-ISW:

Utworzenie wiodącego w kraju, niezależnego „THINK-TANK-u”, wspierającego politykę edukacyjną, naukową i proinnowacyjną w Polsce, współpracującego z krajowymi i europejskimi instytucjami partnerskimi, w szczególności na rzecz realizacji **Procesu Bolońskiego** i **Strategii Lizbońskiej** przez szkoły wyższe.

Projakościowe działania FRP - współpraca z PSRP

- Prace koncepcyjne i legislacyjne nad ustawą *Prawo o szkolnictwie wyższym*
- Seminaria szkoleniowo-dyskusyjne (udział PSRP)
- Szkoły Letnie (inspiracja dla PSRP)
- Publikacje i raporty (przedstawiciele PSRP)
- Konferencje
- Seminarium dla doktorantów
- Kodeks *Dobre praktyki w szkołach wyższych*

Program Stałych Przedsięwzięć... FRP

W najbliższym czasie:

- Szkoła Letnia 2008 dla rektorów-elektów kadencji 2008-2012
- Szkoła Zimowa 2008 dla kanclerzy

Obecność PSRP w FRP

34

- 1) Zespoły Robocze
- 2) Seminaria szkoleniowo-dyskusyjne
- 3) Indywidualne spotkania i konsultacje

Użyczamy zaplecza biurowego i pomieszczeń na spotkania Rady Wykonawczej PSRP

CO NAS ŁĄCZY?

Partnerstwo i gościnność.

Najbliższa inicjatywa Szkolenie w FRP

35

Seminarium szkoleniowo-dyskusyjne
**Rola Samorządów Studenckich w rozwoju uczelni,
w szczególności w budowaniu wewnętrznych systemów
zapewniania jakości kształcenia**

*dla Przewodniczących (Wiceprzewodniczących)
uczelnianych organów Samorządów Studenckich*

Fundacja Rektorów Polskich, 14-15 marca 2008 r.
**(szczegóły w najbliższych dniach na www Parlamentu Studentów RP
szkolenia w FRP są odpłatne)**

Bilans problemów szkolnictwa wyższego

Jak na to patrzeć? Co trzeba robić?

- Krótszy horyzont (mała nowelizacja ustaw)
- Dłuższy horyzont (wizja i strategia)

IDZIEMY TĄ DROGĄ.

NIC BEZ STUDENTÓW - głos samorządów jako reprezentacji studentów

- Dobrze że jest
- Dobrze, że jest następstwem debaty
- Dobrze, by uwzględniał myślenie długiego horyzontu a nie tylko okres studiów konkretnego działacza

-
- Źle gdyby był populistyczny
 - Źle gdyby był egoistyczny
 - Źle gdyby był serwilistyczny

DZIĘKUJĘ STUDENTOM!